

Νεοελληνική Γλώσσα: Διαπιστώσεις και προτάσεις για βελτίωση της γλωσσικής καλλιέργειας των μαθητών

Καπρινιώτης Γεώργιος, Σχολικός Σύμβουλος Β/θμιας Εκπαίδευσης

«Διάνοια και λόγος ταυτόν» (Πλάτων).

Στην παρούσα εισήγηση θα εκτεθούν, αρχικά, γενικές σκέψεις γύρω από τη γλώσσα, την επίδραση που ασκεί, κυρίως, το οικογενειακό περιβάλλον στην καλλιέργειά της και τη σχέση ανάμεσα στη γλωσσική κατάρτιση, τη σκέψη και την πνευματική πορεία του ανθρώπου. Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν διαπιστώσεις και επισημάνσεις ως προς τη γλωσσική παιδεία των μαθητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και ως προς τη στάση τους απέναντί της. Τέλος, θα τονιστεί πώς μπορούν οι εκπαιδευτικοί και η πολιτεία να βοηθούν τους μαθητές στη γλωσσική τους παιδεία.

Συχνά γίνεται λόγος για λεξιπενία, γλωσσική ένδεια, ανεπάρκεια γλώσσας, γλωσσικό μαρασμό, αποδυνάμωση της γλώσσας, γλωσσική ακαταστασία, κακή χρήση της γλώσσας, κακοποίηση της γλώσσας, γλωσσική αναρχία, αναιμική γλώσσα, τυποποίηση λεκτικού κώδικα, εκχυδαϊσμό της γλώσσας, συρρίκνωση της γλώσσας, γλωσσική στείρωση ή και για αγλωσσία. Οι καθηγητές των Πανεπιστημίων και των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων διαμαρτύρονται για τα σφάλματα που παρουσιάζονται στα γραπτά των φοιτητών τους, τόσο στην ορθογραφία όσο και στη διατύπωση. Γενικά, γίνεται λόγος για γλωσσική κρίση και παρακμή. Η θέση αυτή τα τελευταία χρόνια βρίσκεται συνεχώς στην επικαιρότητα.

Όμως, ανάλογες απόψεις είχαμε και παλαιότερα. Στο βιβλίο του κ.Χρ. Χαραλαμπίκη «Γλώσσα και Εκπαίδευση» διαβάζουμε την ακόλουθη άποψη του κ. Παπαβασιλείου, δημοσιευμένη το έτος 1948. «Κατά την κοινή γνώμη αιτία του κακού θεωρείται το σχολείον, το οποίον δεν κατέβαλε την πρέπουσαν επιμέλειαν να καταρτίσει ικανούς τους αποφοίτους, ίνα γράφωσι ορθώς τας λέξεις. Εις γραπτά δοκίμια μαθητών, μη διορθωθέντα, εύρομεν τας λέξεις: οι άνθρωπη, οι Ιταλή, ένεκα ο πόλεμος, ομολογώ εβάφτησεν, αντί ομολογώ εν βάπτισμα.» Ο συγγραφέας αποδίδει τη γλωσσική παρακμή στην εξ αρτηριοσκληρώσεως, λόγω των περιστάσεων, πάσχουσιν σημερινήν κοινωνίαν και προτείνει τη λήψη νομοθετικών μέτρων.

Αλλά ο κώδωνας του κινδύνου για την κρίση της γλώσσας, λίγο πολύ, επισείεται σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης. Σε μια μελέτη του καθηγητή Rehares του Πανεπιστημίου στο Μοντεβίδεο της Ουρουγουάης το έτος 1985 με τον τίτλο, «Υπάρχει κρίση της σχολικής γλώσσας στην Ουρουγουάη», διαβάζουμε: Η κρίση της σχολικής γλώσσας πρέπει επιτέλους να μας αφυπνίσει. Τα παιδιά έχουν φτωχό λεξιλόγιο, κάνουν ένα σωρό ορθογραφικά σφάλματα, δεν καταλαβαίνουν εύκολα ένα απλό κείμενο και δεν μπορούν να διατυπώσουν σωστά τις σκέψεις τους. Οι μαθητές μας δε διαβάζουν. Τους έχει απορροφήσει η τηλεόραση. Να τονίσουμε εδώ ότι πρώτη αναφορά για μη ορθή χρήση της γλώσσας συναντάμε σε έναν πάπυρο του 1400 π.Χ.

Ας πάρουμε το νήμα της γλώσσας από τη αρχή και ας δούμε πότε και ποιοι παράγοντες διαμορφώνουν τη γλώσσα, τη σκέψη και τη νοημοσύνη του ανθρώπου.

Οι ειδικοί τονίζουν την τεράστια επίδραση που ασκεί η οικογένεια και το κοινωνικό περιβάλλον στα τέσσερα-πέντε πρώτα έτη της ζωής του κάθε παιδιού.<< Οι μαθητές των οποίων οι γονείς έχουν καλύτερα αμειβόμενες θέσεις εργασίας, υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης και περισσότερα πολιτιστικά προϊόντα, όπως για παράδειγμα βιβλία κ.α. έχουν γενικά καλύτερες επιδόσεις.>> (Τάκη Μίχα, άρθρο στην Ελευθεροτυπία.).

Σύμφωνα με τον Bloom στα πρώτα έξι έτη της ζωής του το παιδί μαθαίνει το 33% της ολικής μάθησης. Από 6-13 χρονών το 42%. Από 13-18 το 25%. Άρα, κατά την προσχολική ηλικία και την ηλικία του Δημοτικού σχολείου έχουμε τα ¾ της ολικής μάθησης. Επίσης, ο Bloom υποστηρίζει πως το 50% της νοημοσύνης δημιουργείται στα πρώτα 4 έτη, το 30% στην περίοδο 4-8 ετών και το 20% κατά την περίοδο από 8-11 ετών. Γενικά, ο Bloom δέχεται ότι, αν ένα παιδί στα πρώτα χρόνια της ζωής του στερηθεί το κατάλληλο περιβάλλον και στη συνέχεια μπει σε πλούσιο

περιβάλλον μπορεί να επιτύχει κέρδη που φτάνουν συνολικά στο 20% της όλης νοημοσύνης του (Ψυχοπαιδαγωγική, Χ. Φράγκου, σελ. 176). Επομένως, το οικογενειακό περιβάλλον, κατά πρώτο λόγο, και το κοινωνικό περιβάλλον, στη συνέχεια, παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εκμάθηση της γλώσσας, στον εξανθρωπισμό και στην πρόοδο του ατόμου. Λέγεται πως το παιδί, αν μέχρι τα 10 χρόνια της ζωής του δεν ακούσει ανθρώπινη ομιλία, δε θα μπορέσει να μιλήσει ποτέ. Το πρώτο ρόλο στον εξανθρωπισμό του ανθρώπου παίζει η γλώσσα. Καλή γνώση της γλώσσας σημαίνει καλή πνευματική πορεία. Τα γλωσσικά ερεθίσματα που δέχεται το παιδί είναι τα πιο οικεία στον ανθρώπινο εγκέφαλο.

Ο άνθρωπος, λένε οι ειδήμονες, διαθέτει στον εγκέφαλο περίπου εκατό δισεκατομμύρια νευρώνων, δηλαδή, εγκεφαλικών κυττάρων με τις αποφύσεις τους. Η κατάκτηση της γλώσσας, η εξέλιξη της σκέψης και της ευφυΐας εξαρτώνται από τις συνάψεις των νευρώνων. Οι συνάψεις σχετίζονται με τα ερεθίσματα που δέχεται ο εγκέφαλος του ανθρώπου. Διαφορετικά ερεθίσματα δημιουργούν διαφορετικές συνάψεις. Επομένως, διαφορετικά λεκτικά ερεθίσματα, διαφορετικοί συνδυασμοί λέξεων δημιουργούν νέες συνάψεις, που συντελούν στην καλλιέργεια της γλώσσας, άρα και της ανθρώπινης σκέψης. Ο ίδιος ερεθισμός, αν επαναλαμβάνεται, δημιουργεί μόνο μια σύναψη. Κάθε διαφορετικός λεκτικός τύπος και κάθε διαφορετικός συνδυασμός λέξεων δημιουργεί καινούρια σύναψη στους νευρώνες του εγκεφάλου. Επομένως, η ποικιλία λεκτικών τύπων και συνδυασμών βοηθάει στην αύξηση των συνάψεων, άρα και στην καλλιέργεια της ανθρώπινης σκέψης. Μ' άλλα λόγια η ποσότητα, η ποιότητα και οι συνδυασμοί των γλωσσικών ερεθισμάτων διαδραματίζουν πρωταρχικό ρόλο στη κατάκτηση και καλλιέργεια της γλώσσας. Κατά συνέπεια, όπως, αν δεν ασκούνται οι μύες, ατροφούν, έτσι, αν δε γίνονται συνάψεις στους νευρώνες του ανθρώπινου εγκεφάλου, η κατάκτηση της γλώσσας είναι λειψή, πράγμα που έχει επίπτωση στη γενική πρόοδο του μαθητή.

Η γλώσσα, αφού δίνει τη δυνατότητα για επικοινωνία, διαμορφώνει, κατά κύριο λόγο, τον άνθρωπο. Απλά, θα μπορούσαμε να πούμε: αν είμαστε άνθρωποι αυτό το χρωστάμε στο γεγονός ότι γνωρίζουμε μια γλώσσα. Αυτό επιβεβαιώνεται από περιστατικά παιδιών που χάθηκαν και ανατράφηκαν σε αγέλες ζώων. Οι αδελφές Καμάλα και Αμάλα που μεγάλωσαν σε αγέλη λύκων στην Ινδία συμπεριφέρονταν όπως οι λύκοι. Στη συνέχεια, αν και έγιναν πολλές προσπάθειες, πολύ λίγο άλλαξαν και διατήρησαν συνήθειες που είχαν αποκτήσει στη αγέλη των λύκων. Μπορούμε να αναφέρουμε και το κορίτσι στην Καμπότζη, που χάθηκε το έτος 1988 και βρέθηκε τον περασμένο Γενάρη σε ζώωδη κατάσταση. Δε μιλούσε και περπατούσε με τα τέσσερα.

Να προσθέσουμε εδώ και το ρόλο που παίζει η οικογένεια στο συναισθηματικό τομέα.

Η τεράστια και αναντικατάστατη επίδραση της οικογένειας στην εκμάθηση της γλώσσας φαίνεται και από το γεγονός ότι εκπαιδευτικά DVD και βιντεοκασέτες που κυκλοφορούν, για να βοηθήσουν τα μωρά, ώστε να μιλήσουν, όσο γρηγορότερα γίνεται, ενδέχεται να καθυστερούν τη γλωσσική τους ανάπτυξη, όπως υποστηρίζουν Αμερικανοί ερευνητές (Ελευθεροτυπία, Ιω. Ν. 8-8-2007, Πηγές Daily Mail).

Η διαπλάτυνση του γνωστικού μας ορίζοντα ταυτίζεται με τα όρια του είναι μας. Τα όρια της γλώσσας μου είναι τα όρια του κόσμου, υποστηρίζει ο Βιτγκενστάιν. Η γλώσσα επιδρά στον άνθρωπο πολλαπλά. Δεν είναι μόνο μέσο έκφρασης επιθυμιών και συναισθημάτων, δεν είναι μόνο φορέας απόψεων και ιδεών αλλά επιπλέον βοηθάει στην πνευματική ανάπτυξη, αποτελεί το κυριότερο μέσο παιδαγωγικής, οδηγεί στον προβληματισμό, στην ανάπτυξη της κρίσης, συντελεί στην κοινωνικοποίηση. Και βέβαια, είναι το κύριο γνώρισμα της εθνικής ταυτότητας. Ο Ψυχάρης έλεγε: «Γλώσσα και πατρίδα είναι το ίδιο.»

Η σχέση ανάμεσα στη γλώσσα και στη σκέψη είναι αρκετά περίπλοκη. Έχουν αναπτυχθεί τρεις θεωρίες

- 1) Η γλώσσα καθορίζει τον τρόπο της σκέψης (Worf.- Sapir)
- 2) Η σκέψη προηγείται και αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την ανάπτυξη της γλώσσας. (Piaget κ.α.)
- 3) Η γλώσσα και η σκέψη ακολουθούν ανεξάρτητη πορεία στα πρώτα στάδια ανάπτυξης, ενώ αργότερα υπάρχει αμοιβαία αλληλεπίδραση (Vygotsky).

Διαπιστώσεις, επισημάνσεις

- Καθημερινά διαπιστώνουμε ότι οι μαθητές έρχονται στο γυμνάσιο και στο λύκειο με μια γλωσσική κατάρτιση, που σε πολλές περιπτώσεις δεν κρίνεται ικανοποιητική. Πιο συγκεκριμένα επισημαίνουμε:
- το περιορισμένο λεξιλόγιο-λεξιπενία.
- Τα λάθη στη διατύπωση, σύνταξη, ορθογραφία και στίξη.
- Οι μαθητές δεν προσέχουν, ως προς τη γλώσσα, κάθε γραπτό τους κείμενο.
- Αποφεύγουν να γράφουν (αναβολή στα πρόχειρα, τα τεστ η και στις εκθέσεις).
- Δεν αποκλείεται οι απαντήσεις σε ερωτήματα να είναι προϊόν αντιγραφής.
- Αρκετοί μαθητές διαβάζουν κυρίως στις προγραμματισμένες εξετάσεις.
- Άλλοι διαβάζουν παθητικά. (στείρα απομνημόνευση).
- Μερικοί διαβάζουν επιλεκτικά, κάποτε και με τη συναίνεση των γονέων, μόνο ορισμένα μαθήματα.
- Στον προφορικό λόγο κυριαρχούν στερεότυπες λέξεις ή φράσεις ή ακόμα και βωμολοχίες (εντάξει, θα δείξει, τώρα θα την πέσω στον..., τα πήρα στο κρανίο, τι λέει; μας καράφλιασε, ρε μα...).
- Οι ίδιες λέξεις χρησιμοποιούνται, για να αποδώσουν άστοχα πολλές σημασίες (πράγμα, ωραίο κ.α.).
- Διαπιστώνουμε ανεπάρκεια στην ακριβή και σαφή διατύπωση.
- Δυσκολίες στη διατύπωση ολοκληρωμένων προτάσεων και νοημάτων.
- Περιορισμός του λεξιλογίου στις καθημερινές εκφράσεις.
- Αδυναμίες στην κατανόηση νεοελληνικών κειμένων.
- Συνθηματολογική μετάδοση των μηνυμάτων, που σημαίνει λειψή επικοινωνία.
- Χρήση ξένων λέξεων, φράσεων και επιγραφών: Ενδεικτικά παραδείγματα, καμεραμάν, μπούμαν, ίματζ, μήτιγκ, ρόστερ, φερ πλέι, πάνελ, τάιμινγκ αντί εικονολήπτης, ηχολήπτης, εικόνα, δυναμικό, το ευ αγωνίζεσθαι, τραπέζι συζήτησης, χρόνος, αντίστοιχα.
- Ξενοποίηση ελληνικών λέξεων (π.χ. προγκράμ, πλαστίκ).
- Πλατειασμούς, περιττολογίες, πλεονασμούς (π.χ. να έχουμε αυτοεκτίμηση για τον εαυτό μας).
- Άγνοια της σημασίας λέξεων (π.χ. κληροδοτώ, κληρονομώ, το μήνυμα της Πρωτομαγιάς είναι πολλαπλάσιο, αντί πολλαπλό).
- Παρατηρούμε χρήση ανύπαρκτων λέξεων, π.χ. χρειάζεται ηρεμότητα, έδραξε την ευκαιρία..
- Συχνά υιοθετούνται λιτές, απλοϊκές και τετριμμένες εκφράσεις.
- Το εκπαιδευτικό μας σύστημα ευνοεί τα μέγιστα την επιείκεια και οι μαθητές προάγονται πολύ εύκολα, ενώ και οι καλοί εξασφαλίζουν καλύτερους βαθμούς. Μάλιστα, σε όλα τα μαθήματα στην αξιολόγηση των γραπτών δεν υπολογίζονται τα ορθογραφικά σφάλματα και σε αρκετές περιπτώσεις ούτε η διατύπωση.
- Η Αντισταθμιστική αγωγή (Ενισχυτική διδασκαλία, Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη) παρουσιάζει πολλές αδυναμίες.
- Τα Τμήματα Ένταξης, όπου λειτουργούν, δε λειτουργούν πάντα ικανοποιητικά. Λείπει και το εξειδικευμένο διδακτικό προσωπικό.
- Τα Μ.Μ.Ε., παρά το γεγονός ότι συμβάλλουν κατά πολύ στη γλωσσική κατάρτιση των μαθητών, συντελούν στη διαιώνιση λαθών και στη χρήση ξένων λέξεων. Για παράδειγμα: Ο εκπρόσωπος τύπου ανακοίνωσε από το πρες ρουμ (αντί Γραφείο τύπου). Είναι ένα παιχνίδι ντου ορ ντάι (ζωής και θανάτου). Σημασία δεν έχει η δήλωση της παραίτησης του ... αλλά το τάιμινγκ της δήλωσης. Τώρα ο ... πηγαίνει να εκτελέσει τη φάση. Το άλμα τριπλούν στη γενική λέγεται του άλματος τριπλούν, αντί τριπλού. Δεν έχει τύχη η ομάδα, αντί δεν έχει ελπίδα. Ο είναι μακράν ο καλύτερος παίκτης, αντί με μεγάλη διαφορά.
- Τα κόμματα και οι πολιτικοί, για ίδια οφέλη, χρησιμοποιούν τη λεγόμενη ξύλινη γλώσσα, που περιορίζουν ή διαστρέφουν το περιεχόμενο των λέξεων. Να προσθέσουμε ότι και

κάποιοι πολιτικοί κάνουν λάθη στη διατύπωση (π.χ. τρεισήμισι χρόνια, αντί τριάμισι χρόνια).

- Η μεταγλώττιση ξένων ταινιών, μερικές φορές, γίνεται με ορθογραφικά λάθη σε κακοποιημένα ελληνικά και κάποτε μεταφράζονται άστοχα και ακατανόητα στα αγγλικά. Το περασμένο καλοκαίρι η γαλλική ταινία με τίτλο “ Le heros de la famille” παρουσιάστηκε στους κινηματογράφους μεταφρασμένη στα αγγλικά με τίτλο “ Family Hero”. Αναρωτιόμαστε σε τι θα έβλαπτε οικονομικά, αν μεταφραζόταν στα ελληνικά «ο ήρωας της οικογένειας».
- Η χρήση των αρκτικόλεξων δε βοηθά στην κατανόηση και δεν κρίνεται εύστοχη η παραγωγή λέξεων απ’ αυτά (π.χ.οτετζής, δεητζής, ικατζής).

Αυτές οι βασικές διαπιστώσεις συντελούν ώστε να φοιτούν οι μαθητές σε μια τάξη ή σε μια βαθμίδα της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, χωρίς να έχουν κατακτήσει τις προαπαιτούμενες γλωσσικές ικανότητες ,γνώσεις και δεξιότητες. Έτσι, παρουσιάζεται μια ανομοιομορφία, τόσο στο γλωσσικό επίπεδο των μαθητών, όσο και στο γενικότερο μορφωτικό.

Προτάσεις

- Βασικό μας μέλημα είναι να τονίζουμε στους μαθητές ότι η γλωσσική τους παιδεία πρέπει να είναι καθημερινό τους μέλημα. « Δε μαθαίνουμε να κολυμπάμε βλέποντας από την παραλία τους κολυμβητές αλλά κολυμπώντας οι ίδιοι» (Piaget).
- Να υπενθυμίζουμε συχνά στους μαθητές να προσέχουν ώστε να χρησιμοποιούν τον κατάλληλο γλωσσικό κώδικα, ανάλογα με τις περιστάσεις επικοινωνίας.
- Να ενθαρρύνουμε ώστε να συμμετέχουν ενεργά στο μάθημα και να μη διστάζουν να ερωτούν και να απαντούν. Οι Γερμανοί λένε ότι «κουτός» δεν είναι αυτός που δεν ξέρει κάτι, αλλά αυτός που δε ρωτάει τίποτε.
- Να εκμεταλλευόμαστε κάθε ευκαιρία για προφορική ή γραπτή έκφραση.
- Να γράφουν οι μαθητές όλες τις προβλεπόμενες εκθέσεις. Πολύ μεγάλη αξία έχουν και οι προφορικές εκθέσεις.
- Πιο συχνά ολιγόλεπτα διαγωνίσματα.
- Να απαντούν γραπτά, έστω και όχι εκτεταμένα, τουλάχιστον σε ένα ερώτημα, κατά μάθημα.
- Οι απαντήσεις στο σχολείο να δίνονται, κυρίως, προφορικά, πάνω στα ερωτήματα που δόθηκαν ως εργασία για το σπίτι.
- Να τονίζουμε πως στη βελτίωση του γλωσσικού τους επιπέδου συμβάλλουν όλα τα μαθήματα.
- Να προσέχουν κάθε γραπτό τους κείμενο από κάθε άποψη (διατύπωση, λεξιλόγιο, σύνταξη, ορθογραφία, στίξη).
- Να κρατάνε σημειώσεις κατά τις παραδόσεις των μαθημάτων.
- Να διαβάζουν κριτικά.(π.χ. κριτική αντιμετώπιση των διαφόρων απόψεων – ομοιότητες, διαφορές - υπογράμμιση κύριων σημείων, εκμετάλλευση πλαγιότιτλων κ. λ. π.).
- Κατά τη διδασκαλία της γλώσσας να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην ετυμολογία και τις ρίζες των λέξεων. Είναι πολύ θετικό να γίνεται ετυμολογική προσέγγιση των λέξεων από όλους τους διδάσκοντες.
- Όλοι οι εκπαιδευτικοί να φροντίζουν ώστε το περιεχόμενο και ο τρόπος μετάδοσης των γνώσεων να διεγείρουν τη σκέψη, την κρίση και τη γλωσσική έκφραση.
- Να χρησιμοποιούνται λεξικά. Είναι πολύ θετικό να υπάρχει σε κάθε αίθουσα διδασκαλίας ένα λεξικό της Νεοελληνικής γλώσσας, στο οποίο θα ανατρέχουν διδάσκοντες και διδασκόμενοι σε κάθε ευκαιρία.

- Να δημιουργήσουν ένα δικό τους λεξικό. Έτσι, εμπλουτίζεται το λεγόμενο «Διανοητικό» λεξικό, δηλαδή αυτό που έχει ο καθένας στο κεφάλι του.
- Οι Φιλολόγοι να μαθαίνουν στους μαθητές πώς θα αναζητούν στη σχολική γραμματική την ορθή γραφή, κλίση, χρήση και ορθογραφία λέξεων. Το ίδιο να γίνεται και για τη χρήση των λεξικών και του Συντακτικού.
- Οι διδάσκοντες να αξιοποιούν όλο τον πλούτο της γλώσσας μας (διαχρονικά και σύγχρονα στοιχεία της) και να εκμεταλλεύονται τα γλωσσικά βιώματα των μαθητών.
- Να διαβάζουν οι μαθητές καλά λογοτεχνικά βιβλία με σημειώσεις.<<Οποιος καταδικάζει τον εαυτό του σε αναγνωστικό υποσιτισμό, έχει και καχεκτική σκέψη>> (Καργάκος Σ.).
- Να συντάσσουν καθημερινά προσωπικό ημερολόγιο. Εκεί, ενδεικτικά, θα σημειώνουν τι έκαναν, τι άκουσαν, τι είδαν, τι διάβασαν, πού πήγαν (θέατρο, κινηματογράφο, εκδρομές, ταξίδια, συναυλία, αθλητικοί αγώνες, επίσκεψη σε μουσείο, σε γυμναστήριο, παρακολούθηση διάλεξης κλπ.).
- Ο Χαλιντέι προτείνει τα « γλωσσικά ημερολόγια», δηλαδή συγκροτούνται ομάδες μαθητών που να καταγράφουν σε σημειωματάρια τη γλωσσική διαγωγή των ατόμων του περιβάλλοντός τους: του μικρότερου αδελφού, της γιαγιάς, του μπακάλη κλπ. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσουν οι μαθητές να γνωρίσουν την ποικιλία του γλωσσικού θαύματος και την πολυλειτουργικότητα της γλώσσας (Π. Ντάλτας, «προφορικός και γραπτός λόγος», σελ.134-135, σεμινάριο 5 ,ΠΕΦ).
- Να γίνεται λόγος για ένα βιβλίο που διαβάσαμε εμείς ή για μια διάλεξη κλπ.
- Να οργανώνονται συζητήσεις στην τάξη με αφορμή διάφορα γεγονότα από τη ζωή του σχολείου ή την επικαιρότητα. Πολύ ορθά ο κ. Τσολάκης προτείνει να δημιουργούμε κοινωνικές συνθήκες για τη διδασκαλία της γλώσσας (π.χ. οργάνωση από το δεκαπενταμελές συμβούλιο ενός σχολείου ενός διημέρου καλλιτεχνικών εκδηλώσεων βλ. Έκθεση –Έκφραση Α΄ λυκείου σελ.48).
- Ιδιαίτερη πρέπει να είναι η φροντίδα της πολιτείας, ώστε όλα τα παιδιά να παρακολουθούν σχολεία της προσχολικής αγωγής (Παιδικοί σταθμοί, Νηπιαγωγεία).
- Να δοθεί και να υπάρχει ιδιαίτερη μέριμνα για την Α΄ τάξη Δημοτικού. Ο αριθμός των μαθητών, ανά τμήμα, να είναι περίπου δέκα μαθητές. Έτσι, θα μπορεί ο δάσκαλος να βοηθάει και ατομικά τους μαθητές, στην ανάγνωση, στην γραφή και στην πρώτη αρίθμηση.
- Πρέπει να λειτουργούν σχολικές δανειστικές βιβλιοθήκες.
- Οι μαθητές, καλό είναι, να διαβάζουν σε κάθε σχολικό έτος τουλάχιστον τρία λογοτεχνικά βιβλία και μια μέρα το χρόνο να αφιερώνεται στην παρουσίαση τέτοιων βιβλίων. Ευκαιριακά, κάτι ανάλογο μπορεί να γίνεται στο πλαίσιο του μαθήματος της Νεοελληνικής λογοτεχνίας.
- Στη διδασκαλία της γλώσσας, επειδή δυσκολεύονται περισσότερο οι μαθητές που προέρχονται από κατώτερα κοινωνικά στρώματα, να συμπεριλαμβάνονται και κάποια κείμενα, τα λεγόμενα «χρηστικά», που ανταποκρίνονται στο λεξιλόγιο αυτών των παιδιών. «Το σχολείο οφείλει να διδάξει τον γραπτό λόγο στο μαθητή τόσο καλά και με τόσο οικείο τρόπο, όσο ο ίδιος ο μαθητής δίδαξε στον εαυτό του τον προφορικό λόγο» (Ντάλτας).
- Κάθε γραπτό να αξιολογείται συνολικά και ως προς τη διατύπωση, ορθογραφία, στίξη και παραγραφοποίηση. Το σύνολο των μορίων αυτής της αξιολόγησης, ανάλογα με το μάθημα, να γνωστοποιείται γραπτά στους μαθητές.
- Να μάθουν να εκμεταλλεύονται τα Μ.Μ.Ε. (τύπος, καλές εκπομπές τηλεόρασης).
- Να γίνεται παρέμβαση στα ΜΜΕ, ώστε οι υπεύθυνοι να προσέχουν για την ορθότητα, από κάθε πλευρά, του εκπαιδόμενου λόγου. Ειδικοί να ελέγχουν, αποκλειστικά από γλωσσική άποψη, τα δελτία ειδήσεων και τους υπότιτλους όλων των ξένων ταινιών. Φυσικά, το παράδειγμα, είναι λογικό, να το δώσουν πρώτα οι κρατικοί τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί.

- Να προβλεφθεί ώστε όλα τα ΜΜΕ να οργανώνουν ειδικές εκπομπές από ειδικούς για τη γλώσσα και η ορθή χρήση της να καθοριστεί ως βασικό στοιχείο στον κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας. (Θυμίζω ότι εφέτος το ΕΣΡ είχε οργανώσει μια εκδήλωση για τη γλώσσα. Ειπώθηκαν πολλά και σωστά. Υποβλήθηκαν και προτάσεις. Το ερώτημα είναι τι γίνεται στην πράξη).
- Όλοι οι διδάσκοντες να επισημαίνουν στην τάξη λάθη διατύπωσης ή ορθογραφίας, που διαπίστωσαν στα Μ.Μ.Ε.(έγγραφο ή ηλεκτρονικό τύπο), ακόμα και σε στίχους τραγουδιών π.χ. πλατεία Βάθη και όχι Βάθης).
- Να είναι σε θέση οι μαθητές να εκμεταλλεύονται κατάλληλα το διαδίκτυο. Γι' αυτό χρειάζεται να εντάξουμε τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στη διδασκαλία της γλώσσας καθώς και το Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο.
- Χρέος μας είναι να ενημερώνουμε τους γονείς και να συνεργαζόμαστε μαζί τους σε θέματα γλωσσικής συμπεριφοράς και διαπαιδαγώγησης.
- Συνειδητή προσπάθεια προτίμησης ελληνικών λέξεων στη θέση ξένων.
- Να συγκροτηθεί ειδική επιτροπή από γλωσσολόγους, που θα έχει ως έργο τη μεταγλώττιση ξένων λέξεων και την ορθή χρήση ελληνικών λέξεων, συμπεριλαμβανομένης και της ορθογραφίας. Αναφέρουμε, για παράδειγμα, διαφορές στην ορθογραφία λέξεων μεταξύ της σχολικής Γραμματικής και του λεξικού του κ. Μπαμπινιώτη Γ.
- Οφείλουμε να προσέχουμε συνειδητά και το δικό μας λεξιλόγιο. Όχι φραστική εξομίωση με τους μαθητές. Να έχουν συνείδηση όλοι οι διδάσκοντες ότι, ανεξάρτητα από την ειδικότητά τους, είναι για τους μαθητές και πρότυπα γλωσσικού ήθους και ότι συμβάλλουν σημαντικά στη γλωσσική καλλιέργειά τους.
- Να έχουμε οπτική και ουσιαστική επικοινωνία με όλους τους μαθητές και να απευθύνουμε προς αυτούς, συχνά, ερωτήματα. Έχει ειπωθεί πως διδάσκω σημαίνει διαλέγομαι και πως διδασκαλία είναι η τέχνη του ερωτάν.
- Να θυμίζουμε στους μαθητές ότι, όταν χρησιμοποιούν αρκτικόλεξα, είναι σκόπιμο στην πρώτη αναφορά να γράφονται αναλυτικά.
- Να ενημερώνονται οι Φιλολόγοι σε θέματα Γλωσσολογίας και διδασκαλίας της νεοελληνικής γλώσσας. Επίσης, και οι συνάδελφοι των άλλων ειδικοτήτων είναι αναγκαίο να ενημερώνονται σε θέματα γλωσσικά.
- Πολιτεία, Τοπική Αυτοδιοίκηση, πολιτιστικοί σύλλογοι και φορείς να ευαισθητοποιηθούν και να ενημερώνουν συστηματικά για την ορθή γραφή και χρήση της νεοελληνικής γλώσσας (π.χ. πινακίδες καταστημάτων, αγγελίες, ενοικιαστήρια κλπ.).

Θα τελειώσω με την άποψη του Χαλιντέι. Είπε: «Μιλούμε με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετικό τόπο,, σε διαφορετικό χρόνο, με διαφορετικά πρόσωπα, για διαφορετικά πράγματα. Ας προσπαθήσουμε, λοιπόν, στο πλαίσιο των δυνατοτήτων μας, να βοηθήσουμε τους μαθητές, όχι μόνο να μιλάνε «σωστά», αλλά να μιλάνε καλύτερα, δηλαδή, ανάλογα με τις περιστάσεις επικοινωνίας, να επιλέγουν τον κατάλληλο τρόπο έκφρασης.

Διάφορες απόψεις

- Γλώσσα είναι ο κόσμος μου (Βιτγκενστάιν).
- Η Γλώσσα είναι καθοριστικό συστατικό της προσωπικότητας του ατόμου και της φυσιογνωμίας ενός λαού (Μπαμπινιώτης Γ.).
- Το ύφος είναι ο ίδιος ο άνθρωπος (Μπυφόν).
- Όσες γλώσσες ξέρει ο άνθρωπος, τόσες φορές είναι άνθρωπος (Κάρολος Ε').
- Μήγαρις έχω άλλο στο νου μου, πάρεξ ελευθερία και γλώσσα (Σολωμός)

- Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου. Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου με τα πρώτα Δόξα σοι. Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου με τα πρώτα λόγια του Ύμνου. (Ελύτης).
- Η γλώσσα είναι ο άγγελος της ψυχής (Δημόκριτος).
- Η σκέψη και η λέξη δέρονται όπως οι δυο πλευρές της ίδιας κόλλας χαρτιού (Saussure).
- Η περιορισμένη ανάπτυξη γλώσσας και λόγου περιορίζει τις αναπτυξιακές δυνατότητες της σκέψης (A. Schaft).
- Κανένας από τους δυο γλωσσικούς κώδικες – μεσοαστικής και εργατικής τάξης –δεν έχει μεγαλύτερη αξία από τον άλλον (Bernstein).
- Δεν υπάρχουν ανώτερα και κατώτερα γλωσσικά ιδιώματα. Στο σχολείο εξετάζεται η ικανότητα των παιδιών στη χρήση της σχολικής γλώσσας και όχι η γλωσσική τους ικανότητα (W. Labov).

Βιβλιογραφία (ενδεικτική)

- Γκότοβος.Α.Ε., Παράδοση και γλώσσα στο σχολείο. Προβλήματα νομιμότητας των γλωσσικών μεταρρυθμίσεων στη νεοελληνική εκπαίδευση, έκδ. Δωδώνη, 1991
- Ματσαγγούρας Ηλ. Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας, τ. Β΄ Στρατηγικές διδασκαλίας. Η κριτική σκέψη στη διδακτική πράξη, 4^η έκδ, Αθήνα 1998, έκδ. Γκούντεμπεργκ.
- Ματσαγγούρας Η. Κειμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου ή Αφού σκέφτονται γιατί δεν γράφουν; Αθήνα, 2001, έκδ. Γρηγόρη.
- Μήτσης Ναπ. Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (1883 – 1983), έκδ. Γκούντεμπεργκ, Αθήνα, 2002.
- Μπαμπινιώτης Γ. Γλωσσολογία και Λογοτεχνία, Αθήνα 1984.
- Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων Γλώσσα και Εκπαίδευση, σεμινάριο 5, Αθήνα, Ιούνιος 1985.
- Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, Φιλολογική, Αφιέρωμα στη Γλώσσα, έκδ. Μεταίχμιο, Απρίλιος, Μάϊος, Ιούνιος 2002, τ. 79.
- Τομπαΐδης Δ., Διδασκαλία Νεοελληνικής Γλώσσας, Αθήνα, 1982, έκδ. Επικαιρότητα..
- Τομπαΐδης Δ. Η διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας στην Εκπαίδευση, Συζήτηση προβληματισμών, στον τομ. Χρ.Τσολάκης (επιμ.) Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στην Αθμία και Δθμία Εκπαίδευση, Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 1996 (σσ. 209 – 223).
- Τσολάκης Χρ., Για μια λειτουργική Γραμματική, περ. Λόγος και πράξη, τ. 3, 1976
- Φράγκος Χ. Ψυχαπαιδαγωγική, έκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1977..
- Χαραλαμπίκης Χ. Γλώσσα και Εκπαίδευση, Αθήνα !994, Γεννάδειος Σχολή.
- Χαραλαμπίκης Χ. Γλωσσική διδασκαλία και κριτική σκέψη, Παιδαγωγικός Λόγος, τ. 3. σ. 47-61, 2000.
- Νεοελληνική γλώσσα Α΄, Β΄, Γ΄ γυμνασίου.
- Έκθεση – Έκφραση Α΄, Β΄, Γ΄ λυκείου.